



DOI: 10.33188/vetheder.701587

Araştırma Makalesi / Research Article

PUKÖ Döngüsü ekseninde Köy Enstitüleri ve Veteriner Fakülteleri üzerine bir değerlendirme**

Raziye Tamay BAŞAĞAÇ GÜL^{1,a*}, Nigar YERLİKAYA^{1,b}, Aytaç ÜNSAL ADACA^{1,c}

¹ Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Dışkapı, Ankara, Türkiye
ORCID: 0000-0003-0089-9186^a; 0000-0002-7106-1367^b; 0000-0002-4958-2350^c

MAKALE BİLGİSİ /

ARTICLE
INFORMATION:

Geliş / Received:

10 Mart 20

10 March 20

Kabul / Accepted:

01 Haziran 20

01 June 20

Anahtar Sözcükler:

Köy Enstitüleri
PUKÖ Döngüsü
Veteriner Fakülteleri

Keywords:

PDCA Cycle
Veterinary Faculties
Village Institutes

ÖZET:

Geçmiş yıllarda iş dünyasında çok popüler hale gelen Toplam Kalite Yönetimi (TKY), günümüz dünyasında eğitim kurumları için de kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, bu makalenin yazarlarını, TKY'nin yaratıcılarından biri olan Deming'in PUKÖ (Planla, Uygula, Kontrol et, Önlem al) Döngüsünü referans alarak Türkiye'deki veteriner fakültelerini değerlendirmeye yöneltmiş; ancak yapılan eşleştirmede önemli uyumsuzluklar tespit edilmiştir. Bu durumun, yükseköğretimin diğer alanları için de geçerli olduğu ön kabulü ile girişilen model arayışında ideal bir uygulama olarak Köy Enstitüleri ile karşılaşmıştır. Bu çalışma, planlı bir eğitim hamlesi sonucunda kurulan Köy Enstitülerinin, PUKÖ Döngüsünün ilk üç aşamasının deneyimlendiği dikkate değer bir proje olduğunu ortaya koyarak veteriner hekimliği eğitim-öğretiminin PUKÖ Döngüsü merkezinde nasıl olması gerektiğine dair genel bir felsefe oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gereğini, konuyla ilgili yayınlar ile arşiv belgeleri oluşturmuş; yöntem olarak retrospektif yaklaşım izlenmiştir. Bulgulardan yola çıkarak veteriner fakültelerinde TKY anlayışının oluşturulması için - PUKÖ Döngüsüne uygun bir biçimde işletilen ancak kalıcı bir siteme dönüştürülmek yerine kapatılan Köy Enstitüleri deneyiminin örnek alınabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

An evaluation on the Village Institutes and Veterinary Faculties in the axis of PDCA Cycle

ABSTRACT:

Total Quality Management (TQM), which has become very popular in the business world in the past, has also been used for educational institutions in today's world. This situation led the authors of this article to evaluate the veterinary faculties in Turkey by taking the PDCA (Plan, Do, Check, Adjust) Cycle of Deming, as a reference. However, significant incompatibilities were detected in the matching. Assuming that this is also valid for other areas of higher education, a model was researched and Village Institutes were noticed as an ideal practice. This study was carried out to prove that the Village Institutes established as a result of a planned education movement is a remarkable project in which the first three processes of the PDCA Cycle are experienced and to help form general philosophy on how veterinary education should be within the scope of PDCA Cycle. The main material of the research were publications and archive documents related to the subject and retrospective approach was used as the method. Based on the findings; it was concluded that the experience of the Village Institutes, which had been operated in accordance with the PDCA Cycle but closed down instead of being transformed into a permanent system, could be taken as an example in order to establish the TQM concept in veterinary faculties.

How to cite this article: Gül RTB, Yerlikaya N, Adaca AÜ: PUKÖ Döngüsü ekseninde Köy Enstitüleri ve Veteriner Fakülteleri üzerine bir değerlendirme. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 91(2): 147-158, 2020, DOI: 10.33188/vetheder.701587

* Sorumlu Yazar e-posta adresi / Corresponding Author e-mail address: tamaybasagac@gmail.com

** Bu makale, 24-25 Ekim 2019 tarihleri arasında İzmir'de gerçekleştirilen 2. Uluslararası Tarım ve Gıda Etiği Kongresi'nde "Deming'in Penceresinden Köy Enstitüleri: Türkiye'de Kırsal Eğitimde Zaman Ötesi Bir Deneyim" başlığı ile sunulan bildiri temel alınarak geliştirilmiştir.

1. Giriş

Babil Kralı Hammurabi Kanunları ile toplumsal yaşamda yer edinen, 19'uncu yüzyılda Taylor'un "bilimsel yönetim felsefesi" ile bütünleşen ve 20'nci yüzyılda bir süreç olarak üretime dâhil edilen kalite kavramı; modern dünyada; örgüt yapısı, kültürü ve gelenekleri birbirinden farklı pek çok alanda Toplam Kalite Yönetimi (TKY) başlığı ile yaygın olarak kullanılmakta ve bilimsel düzeyde ele alınarak incelenmektedir (28).

TKY anlayışı; her ne kadar ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gündeme gelmiş olsa da ABD'den önce Japonya'da benimsenmiş ve İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda Japon mucizesinin yaratılmasında önemli rol oynamıştır (27). Bu yaklaşımın düşünce ustalarından biri olan W. Edwards Deming; W. Andrew Shewhart'ın bir kitabında yer verdiği bir modelde bazı değişiklikler yaparak modern PUKÖ (Planla, Uygula, Kontrol et, Önlem al) Döngüsünü oluşturmuştur (20). Sürekli iyileştirmeyi amaçlayan bu çevrimin en önemli basamağı planlama aşamasıdır. Bu aşamada, hedefe ulaşmak için neyin, ne zaman, nerede, nasıl ve kimler tarafından yapılacağı belirlenmektedir. Doğru bir plan, karmaşık süreçleri basitleştirerek en kısa sürede hedefe ulaşmayı sağlamaktadır. Uygulama aşaması, planın yaşama geçirildiği ikinci aşamadır. Bu adımda, plan çerçevesinde uygulanan faaliyetler sonucunda rakamsal veriler de elde edilmektedir. Kontrol et aşaması, hedefe ne kadar yaklaşıldığının bilimsel veriler aracılığıyla değerlendirildiği basamaktır. Uygulama aşamasında elde edilen rakamsal veriler, bu aşamada girdi olarak kullanılmaktadır. Bu noktada, hedef tutturulduysa kalıcı bir sisteme geçiş sağlanmakta; hedeften sapmalar varsa da bir sonraki aşamaya geçilerek sapmaların nedenleri araştırılmakta ve bunları ortadan kaldıracak önlemler alınmaktadır (28).

Son yıllarda, eğitim kurumlarının kalite güvencesi politikalarında PUKÖ Döngüsüne, yer verilmeye başlanması (19, 25); bu makalenin yazarlarını; Türkiye'de tarım ve hayvancılığın önemli bir ayağını oluşturan veteriner hekimliği eğitim-öğretiminin PUKÖ Döngüsünü esas alarak değerlendirmeye yöneltmiş; ancak yapılan/yapılmaya çalışılan eşleştirmede önemli boşluklar ve uyumsuzluklar tespit edildiğinden bu değerlendirme yapılamamıştır. Çeşitli yayınlarda (1, 16), Türkiye'de yükseköğretime erişimin, üniversite sayısının ve öğrenci kapasitelerinin artırılması ile sağlanmaya çalışılmasının bir sonucu olarak kalitedeki düşüşe dikkat çekilmektedir. Bu noktadan hareketle veteriner hekimliği eğitim-öğretiminin PUKÖ Döngüsü ile eşleştirilmesinde görülen boşluk ve uyumsuzluğun; yükseköğretimin diğer alanları için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Bu saptama ile girişilen model arayışına Türkiye'deki eğitim sisteminin tüm kademeleri dâhil edildiğinde ideal bir örnek olarak Köy Enstitüleri ile karşılaşılmıştır. Bu çalışma, planlı bir eğitim hamlesi sonucunda kurulan Köy Enstitülerinin PUKÖ Döngüsü ile eşleştirilmesini göstererek veteriner hekimliği eğitim-öğretiminin PUKÖ Döngüsü merkezinde nasıl olması gerektiğine dair genel bir felsefe oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

2. Gereç ve Yöntem

Araştırmanın gerecini Köy Enstitüleri, PUKÖ Döngüsü ve veteriner hekimliği eğitim-öğretimi ile ilgili kaynaklar oluşturmuştur. Resmi Gazetelere, Ankara Üniversitesi (AÜ) Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivinden ulaşılmıştır. İlk adımda, araştırma konusu ile ilgili olduğu belirlenen tüm kaynaklar incelenmiş; daha sonra belge analizi ve kaynak eleştirisi yapılarak güvenilir kaynakların seçimi tamamlanmış; son adımda da konu analitik ve retrospektif bir yaklaşımla değerlendirilerek yazıya aktarılmıştır. Bu aşamada, çalışmanın öncelikli amacına uygun olarak Köy Enstitülerine ilişkin gelişmeler, PUKÖ Döngüsünün basamaklarıyla eşleştirilerek ele alınmıştır. Benzer bir eşleştirme veteriner fakülteleri için -yukarıda bahsedilen boşluklar ve uyumsuzluklar nedeniyle yapılamadığından- veteriner fakültelerine ilişkin gelişmelerin genel bir çerçevede ve tartışmaya veri sağlayacak sınırlılıktaki sunulması ile yetinilmiştir. Metin içerisinde gerekli görülen açıklamalar ile resmi belgelerin künnyeleri dipnotlarda gösterilmiştir.

3. Bulgular

Köy Enstitülerinin Planlama ve Uygulama Aşamaları:

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, ülke nüfusunun %80'inin, kırsal nüfusun ise %90'ının okuryazar olmaması ve okul çağındaki genç nüfusun %80'inin köylerde yaşaması, kırdan başlayan kalkınma vizyonuna sahip planlı bir eğitim hamlesinin benimsenmesinde belirleyici olmuştur (10). Bu planda önemli bir yeri olan Köy Enstitülerine giden yolda ilk adımlar esasen 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nde atılmış (30); Kongre'ye "Ziraat ve Maarif Meselesi" başlığı ile sunulan Rapor'da (26), aydın insanların köylerde yerleşmesinin özendirilmesine ve köylerde uygulamalı eğitim için açılması öngörülen okulların niteliklerine dikkat çekilmiştir. Yine 1924 yılında çıkarılan Köy Kanunu'nda¹ köye ait ve köylüler tarafından yerine getirilmesi gereken "mecburi işler" arasında "milli eğitim idarelerinin vereceği örneğe göre bir okul yapmak" esasına yer verilmiştir. İki yıl sonra yürürlüğe konan Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun² ile öğretmen okulları, şehirler için 'İlk Muallim Mektepleri' ile köyler için 'Köy Muallim Mektepleri' olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Ancak bütün bu uygulamalar ile hedeflenen öğretmen sayısına erişilemediği gibi dünya ekonomik bunalımının da etkisiyle mevcut okul sayısını korumak dahi mümkün olmamıştır.³ Türkiye'de 1930'lu yılların ikinci yarısında açılan Köy Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okulları, Köy Enstitülerine giden yolda bir diğer önemli adım olmuştur (23). Maarif ve Ziraat Vekâletlerinin ortaklığında 1936 yılında Çifteler/ Eskişehir'de deneme niteliğinde açılan kısa süreli ilk kursa, askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapmış okuryazar 84 köy çocuğu alınmış; bu uygulamanın başarılı sonuçları görülünce 1937 ve 1939 yıllarında çıkarılan Kanunlar⁴ ile köy eğitimini yetiştirme deneyimi yaygınlaştırılmıştır. Şimşek ve Mercanoğlu (2018) tarafından Köy Enstitülerinin kuruluşundan önceki deneme ve etaplama sürecinde yer alan öncül eğitim hareketleri olarak işaret edilen bu uygulamalar ve 17-29 Temmuz 1939 tarihinde gerçekleştirilen Birinci Maarif Şûrası'nda yapılan değerlendirmeler (32) Enstitülerin kuruluş amaçları ve hedeflerinin saptanmasında önemli rol oynamıştır. İlgili kaynaklardan (23, 30, 32) ulaşılan amaç ve hedefler maddeler halinde özetlenerek bu doğrultuda yapılan uygulamalar ile aşağıda eşleştirilmiştir:

Projenin tüm ülkeyi içeren bir bölgeleme çalışması üzerinden geliştirilmesi: Köy Enstitüleri Projesinde, Enstitülerin kurulacağı yerlere karar verilirken, ülke, doğal ve sosyal yapı gözetilerek iki ile beş ilden oluşan bölgelere ayrılmış; bölgelerin iklim ve tarım koşulları etraflıca değerlendirilmiştir (23, 30). Enstitülerin etki alanları hesaba katılarak her bir Enstitü bölgesinin uygun bir yerinde 5-10 köyün ortalarında -ilkokul sonrası teknik eğitim vermek üzere- bölge okullarının açılması; böylece köy okullarının bölge okullarına, bölge okullarının da Enstitülere bağlı olması planlanmıştır (30).

Enstitülerin kurulacakları yerlere ilişkin genel ilkelerin tespit edilmesi: Köy Enstitülerinin kentlerden uzak; tren yollarına, diğer ana ulaşım güzergâhlarına ve su kaynaklarına yakın, tarıma elverişli geniş kamu arazisine sahip köylerde açılması ilkesi benimsenmiş (23, 30), her bir Enstitüye Devlet tarafından 350 hektarlık bir alan ayrılması öngörülmüştür (8).

Enstitülerin yapım maliyetlerinin düşürülmesine yönelik çözüm yollarının geliştirilmesi: Köy Enstitülerinin kuruluş bütçesine ilişkin çalışmalar dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. Enstitülerin, eğitim kursları ile birleştirilerek yapım maliyetlerinin 7 milyon liradan 3 milyon liraya düşürülebileceği hesaplanmış; yeni Enstitülerin de

¹ 442 sayılı Kanun, 18/03/1924 tarih ve 68 sayılı Resmi Gazete.

² 789 sayılı Kanun, 03/04/1926 tarih ve 338 sayılı Resmi Gazete.

³ 1925 yılında 26 olan öğretmen okulu sayısı 1936'da 13'e düşmüştür. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Muamelat Genel Müdürlüğü, 030.10.0.0/24.138.7; Başvekâlet İstatistik Umum Direktörlüğü, Maarif 1937-1938 İstatistiği.

⁴ 3238 sayılı Köy Eğitim Kanunu, 11/06/1937 tarih ve sayılı Resmi Gazete; 3704 sayılı Köy Eğitim Kurslarıyla İlk Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun, 07/07/1939 tarih ve 4258 sayılı Resmi Gazete.

kuruluş imecesi⁵ ile kurulması benimsenmiştir. Kurumların kuruluş bütçelerinin yanı sıra, on beş yıllık gıda, giyim, tesisat, maaş masraflarına dair bütçe de hesaplanmıştır (30).

Enstitülerin kuruluş ve işletilmeleri ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması: Köy Enstitüleri, 22 Nisan 1940 tarihinde yürürlüğe konan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu⁶ ile kurulmuştur. Bu çerçevede, ilk adımda Çifteler Deneme Okulu dâhil önceden faaliyete geçirilmiş olan Köy Eğitim Kurulları ve Köy Öğretmen Okulları Köy Enstitülerine dönüştürülmüş, takip eden ilk eğitim-öğretim yılında on yeni Enstitü ve 1942 yılında da sistemin üst kurumu olan Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır (23). Sonradan kurulanlarla birlikte 1948-1949 eğitim öğretim dönemine gelindiğinde Enstitü sayısı 21'e ulaşmıştır (2).

Köy Enstitülerinin teşkilat yapıları, köy eğitim ve öğretmenlerinin görevleri, okullara kabul ve devam, ders programları, öğrencilerin ders araç gereçleri ile okul yapımı ve onarımı gibi konular 1942 yılında yürürlüğe konan Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu⁷ ile düzenlenmiştir. Bu Yasa ile Köy Enstitülerini bitiren öğretmenlere, okul ve kurslarla ilgili görevlerinin yanı sıra, çeşitli konularda köy halkının yetiştirilmesi görevi de verilmiştir. Kurumların kuruluşlarından itibaren verilen sağlık eğitiminin daha işlevsel hale getirilmesi amacıyla 1943 yılında çıkarılan 4459⁸ sayılı Kanun ile Enstitülerde sağlık memuru kolu ve köy ebesi kolu oluşturulmuştur. Köy Enstitülerinin işleyişlerine esas teşkil eden bu düzenlemelerin yanı sıra Enstitülerde çalışan öğretmenler, öğrencilere verilecek eğitim ve yapılacak işlerle ilgili başka düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir (24).

Enstitülere kırsal alana en iyi uyum sağlayabilecek ve hizmet edebilecek kişilerin öğrenci olarak seçilmesi: Köy Enstitülerinde “köylü çocuğunun köylülük mahiyetini kaybetmeden yetiştirilmesi” temel ilke olarak benimsendiğinden Enstitülere, köyde doğup büyümüş, köy hayatının zorlu yaşam koşullarına alışık köy çocukları alınmıştır (21).

Fırsat eşitsizliğinin giderilmesine yönelik eğitim politikalarının benimsenmesi: Enstitülerin örgütlenme biçiminde, uygulamalarında ve izlenen karma eğitim politikalarında fırsat eşitsizliğinin giderilmesine dikkat edilmiştir (14).

Projenin özgün olması: Köy Enstitüleri için ülkenin içinde bulunduğu duruma ve hedeflere en uygun eğitim modeli araştırılırken Avrupa'daki benzer eğitim kurumlarına ziyaretler yapılarak kuramsal ve teknik açıdan geniş çaplı incelemeler yürütülmüş ve edinilen bilgiler Türkiye koşulları özelinde bir araya getirilerek özgün ortamlar ve özgün bir eğitim modeli yaratılmıştır (23, 30). Bu modelde, yaşayarak ve uygulayarak öğrenme, hiçlikten üretme, demokratik katılım, eşitlik, herkesi başarılı kılma, çok yönlülük, yıl boyu eğitim, kendi kendine eğitim, eleştiri ve özeleştiri kültürü, öğrenci, öğretmen, müdür ve diğer çalışanlar arası etkileşim, köylü ile işbirliği, üretim ve etkinliklerde birliktelik, kültür sanat etkinlikleri ile sosyo-kültürel düzeyde çağdaşlaşma ve deneyim aktarımı ile sürdürülebilirlik ilkeleri benimsenmiştir.

Köy Enstitüleri ile 20 yılda bütün ülkeye hizmet verebilecek öğretmen açığının giderilmesi⁹: Köy Enstitülerinin kuruluşlarından kapatılmalarına kadar 1398'i kadın, 15.943'ü erkek olmak üzere toplam 17.341 köy öğretmeni ile 1699 sağlık memuru yetiştirilmiştir; 1936-1947 yılları arasında faaliyet gösteren köy eğitim kurslarından da toplam 8675 eğitimci mezun verilmiştir (30).

Eğitim seviyesini arttırmanın yanı sıra sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlayacak bir sistem kurulması: Köy Enstitüleri, yetiştirdikleri insan gücü ile birer eğitim-öğretim kurumu olmanın yanı sıra, çevre yerleşimlerin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatını dönüştüren birer merkez olarak da işlev görmüşlerdir. Köy Enstitüleri sayesinde 1940 ve 1946 yılları arası 15 bin dönüm tarla tarıma elverişli hale getirilerek bu tarlalarda üretime başlanmış; 750 bin fidan dikilmiş, 1200 dönüm bağ oluşturulmuş, 150 büyük çaplı inşaat, 60 işlik, 210 öğretmen evi, 36 ambar ve depo, 48 ahır ve samanlık,

⁵ Kuruluş imecesi gelişmiş Enstitülerden, yeni kurulacak Enstitülere kurucu ya da destek amacıyla yönetici ve öğretmenlerin atanması ve bir öğretmenin sorumluluğunda iş ekiplerinin gönderilmesi gibi yöntemlerle sağlanmıştır. Yeni Enstitülerin, bina, işlik, öğretmen evi, uygulama okulu gibi yapıları iş ekipleri tarafından yapılmıştır.

⁶ 4491 sayılı Resmi Gazete.

⁷ 4274 sayılı Kanun, 25/06/1942 tarih ve 5141 sayılı Resmi Gazete.

⁸ 16/07/1943 tarih ve 5457 sayılı Resmi Gazete

⁹ 1936 yılından 1956'ya kadar öngörülen 20 yıl hedefine köy eğitim kursları mezunları da dâhil edilmiştir.

100 km yol, 16 su deposu, 12 tarım deposu, 20 uygulama okulu ve 12 elektrik santrali yapılmıştır (18). Çevreye örnek olacak ekonomik girişimlerde bulunan Enstitüler, buldukları yöreye yeni üretim yöntemleri, yeni ürün ve pazar olanakları da getirmişlerdir (22). Benimsenen kolektif üretim modeli ile yöreye özel üretimler gerçekleştirilmiş; ürün fazlası, çevre köylere dağıtılmış, Enstitülerin buldukları yörelerde kalkınma odaklı sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına ve köylerdeki kooperatifçilik kültürünün yaygınlaşmasına öncülük edilmiştir (30).

Köy Enstitülerinin Kontrol Aşaması ve Yıkılma Evreleri:

Köy Enstitülerinin planlama aşamasında öngörülen hedefler doğrultusunda yapılan uygulamalar heyetler tarafından sık sık kontrol edilmiş ve kalitatif ve kantitatif veriler halinde raporlanmıştır.¹⁰ Enstitülerin uygulama ayağını ciddiyetle takip eden İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un ülkeyi köy köy gezerek her bir enstitüyü pek çok kez bizzat denetlediği kayıtlara geçmiştir (23, 30, 34).¹¹ Ancak, 1940'lı yılların ikinci yarısında Enstitüler için farklı bir dönem başlamıştır. Bu sürece, 1946 yılı Ağustos ayında Recep Peker kabinesinin kurulmasıyla geçilmiş; önce Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç görevlerinden alınmış; ardından da Enstitülerin özgün çalışma ilkeleri budanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, üretime dönük izlenceler değiştirilmiş, öğrencilerin bazı dallarda ustalaşmaları uygulaması kaldırılmış, demokratik yönetim ve işleyiş sonlandırılmış; Enstitülere verilen araç gereçler ve bazı kitaplar -yasaklanarak- toplatılmıştır (23). Köy Enstitülerine öğretmen yetiştiren Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü 1947'de, eğitmen kursları 1948'de ve sağlık kolları da 1950-1951 öğretim yılında kapatılmıştır. Enstitülere yalnızca köy çocukların alınması yöntemi bırakılmış; karma eğitime de son verilmiştir. Köy Enstitüleri, Demokrat Parti iktidarında 27 Ocak 1954 yılında çıkarılan 6234 sayılı Kanun¹² ile kapatılmıştır. Yerlerine açılan öğretmen okulları da 1974'te öğretmen liselerine dönüştürülmüştür (23,30).

Veteriner Fakültelerinin Planlama ve Uygulama Aşamaları:

Türkiye'de bilimsel veteriner hekimliği eğitim öğretimi, 19'uncu yüzyılda Askerî (1842) ve Sivil (1889) Veteriner Okullarının açılmasıyla başlamıştır. Bu iki Okul, 1921 yılında "*Baytar Mekteb-i Âlisi*" adı altında birleştirilmiş, 1928'de "*Yüksek Baytar Mektebi*" adını alan Okul, 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsünün bir fakültesi olarak Ankara'ya nakledilmiştir (5, 17). Bilimsel veteriner hekimliğin kurumsallaşması sürecinde yabancı ülkelerle; özellikle de Almanya ile sağlanan işbirliği, Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi'nde daha da güçlenmiştir (12). O yıllarda Türkiye'ye gelerek Veteriner Fakültesi'nde görev yapan Alman bilim insanları, gerek modern veteriner hekimliği öğretiminin organizasyonunda ve gerekse insan gücünün yetiştirilmesinde önemli rol oynamışlardır (11, 12). Bu dönemde Veteriner Fakültesi'nde gerçekleştirilen çalışmalar, çiftçilere yönelik olarak çıkarılan yayımlar ve yürütülen uygulamalar ile Anadolu'ya da yansıtılmıştır (13).

Türkiye'de ikinci bir veteriner fakültesinin açılması ilk kez 1940'lı yıllarda gündeme gelmiş, bu amaçla oluşturulan komisyon çalışmaları sonucunda il olarak Kars önerilmiş; ancak İkinci Dünya Savaşı koşullarında bu çabalar sonuç vermemiştir.¹³ Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi'nin AÜ'ye bağlanmasından (1948) sonra ülkedeki veteriner hekim sayısının yetersizliği nedeniyle uzun yıllar kapasitesinin üstünde öğrenci yetiştirmek zorunda kalan AÜ Veteriner Fakültesi, ülkede ikinci bir veteriner fakültesinin kurulması yönündeki çalışmalarda önemli rol oynamıştır. Bu Fakülte'nin girişimleri ile Türk Veteriner Hekimleri Birliği (TVHB) Merkez Konseyi, yeni bir veteriner fakültesinin İstanbul'da açılması için gerekçeli bir yazıyla 1956 yılı Ekim ayında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne

¹⁰ Köy Enstitülerindeki uygulamalara ilişkin orijinal dokümana ve kalitatif ve kantitatif verilere sahip İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfı Arşivi, bu konuda yapılacak araştırmalar için önemli bir referans merciidir. Projenin çıktılara ilişkin bilimsel verilere çeşitli yayınlardan da (2, 8, 14, 18, 22, 23, 30, 34) ulaşılabilmektedir.

¹¹ Yağcı (2019), İsmail Hakkı Tonguç'un 11 yılda 61 il merkezi, 305 ilçe ve 9105 köyü gezerek denetlediğini nakletmektedir.

¹² 04/02/1954 tarih ve 8625 sayılı Resmî Gazete.

¹³ AÜ Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi.

başvurmuş; bu talep uygun bulunmuş; ancak herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. Bir süre sonra bu kez Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı tarafından Rektörlüğe yapılan başvuru üzerine, İstanbul Üniversitesi Senatosunun 16 Temmuz 1964 tarihli toplantısında Veteriner Fakültesinin kurulmasına karar verilmiştir. Yürürlükteki Üniversiteler Kanunu¹⁴ uyarınca alınan bu kararın; dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından da onanmasıyla bir yandan Fakültenin inşaatlarına başlanırken; diğer yandan da kuruluş ve teşkilat kadroları için yasal altyapı oluşturulmuştur. Ne var ki inşaatlar çeşitli gerekçelerle sürekli olarak engellendiğinden Fakültenin açılışı ancak 1972 yılında gerçekleştirilebilmiştir (9).

AÜ Veteriner Fakültesi'nden sonra, ikinci fakülte olarak eğitim-öğretime başlayan Elazığ Veteriner Fakültesi'nin kurulması için ilk girişim 1967 yılında Elazığ Valiliği tarafından yapılmıştır. Valiliğin AÜ Rektörlüğüne müracaatından sonra, konu ile ilgili olarak Elazığ'da inceleme yapmak üzere bir komisyon kurulmuş, komisyon çalışmalarını takiben Elazığ'ın coğrafi konumu, nüfusu, şehrin özellikleri, ekonomisi, bölge hayvancılığının durumu ve yardımcı kurumlar hazırlanan bir rapora detaylı olarak yansıtılmıştır. Rapor doğrultusunda gerçekleştirilen resmi süreçlerde (ilgili Kanun tasarısı ve buna ilişkin Milli Eğitim Komisyonu ve Bütçe Plan Komisyonu raporlarında) komisyon raporundaki hususlar dikkatlice ele alınmış; tarımın mevcut durumu, hayvan varlığı ve veteriner hekim gereksinimi; yabancı ülkelerdeki fakülte sayıları, veteriner hekim sayıları ve hayvan varlıkları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bütün bu çalışmalara rağmen Fakültenin fiili kuruluşu DPT tarafından yürütülen "Yüksek Öğretim Kuruluşlarının Yerleri" konulu araştırmadan sonra gerçekleştirilebilmiş; Elazığ Veteriner Fakültesi'nin kuruluş süreci 1970 yılında tamamlanmış ve Fakültede aynı yıl eğitim-öğretime başlanmıştır. Kuruluşundan 1975 yılına kadar AÜ'ye bağlı olarak faaliyet gösteren Elazığ Veteriner Fakültesi, 1975 yılı Nisan ayında 1873 sayılı Kanun¹⁵ ile kurulan Fırat Üniversitesi'ne bağlanmıştır (35).

AÜ Veteriner Fakültesi, kuruluşlarına öncülük ettiği Elazığ'daki ve İstanbul'daki Veteriner Fakültelerinden sonra dördüncü fakültenin Antalya'da açılması için girişimlerde bulunmuş; ancak bu durum DPT tarafından reddedilmiştir. AÜ Veteriner Fakültesi tarafından görevlendirilen bir komisyonun çalışmaları sonucunda dördüncü fakültenin bu kez Bursa'da kurulması benimsenmiştir. Komisyonun hazırladığı ve Bursa Üniversitesi¹⁶ Rektörlüğüne sunulan raporda, ülkedeki mevcut veteriner hekim sayısı ve hayvan varlığı rakamlarla verilmiş, Tarım Bakanlığı ve ilgili kamu kurumlarında yakın gelecekte ihtiyaç duyulan veteriner hekim sayısının, faaliyetlerini sürdüren üç fakültenin mezunları ile karşılanamayacağı gösterilmiş ve açılacak fakülteye öğretim üyesi desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. Komisyon, fakültenin inşaat maliyetini de çıkartmıştır. Komisyon raporları, her iki Üniversitenin Senatolarında tartışılarak kabul edilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı¹⁷ tarafından onandıktan sonra AÜ Veteriner Fakültesi'nden yönetici ve eğitici kadro atanmış; eğitim için asgari şartlar sağlandıktan sonra 1978 yılında Bursa Üniversitesi Veteriner Fakültesi açılarak eğitim-öğretime başlanmıştır (29).

Türkiye'de 1980'lerin başında veteriner hekimliği alanında yeni bir döneme girilmiştir. Yükseköğretim Kanununun¹⁸ yürürlüğe konmasının ardından çıkarılan 41 sayılı KHK'ya¹⁹ dayanılarak -Üniversite, DPT, Tarım Bakanlığı ve TVHB Merkez Konseyi'nin görüşlerine başvurulmaksızın- 1982'de Selçuk Üniversitesinde (Konya) ve Yüzüncü Yıl Üniversitesinde (Van) 1985 yılında da Kafkas Üniversitesinde (Kars) yeni veteriner fakülteleri açılmıştır. Bu süreçte, veteriner fakültelerinin eğitim-öğretimlerinde eşgüdümün sağlanması için birtakım çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanan ve 1982-1983 eğitim-öğretim yılından itibaren tüm veteriner fakültelerinde uygulanmaya başlanan "Veteriner Fakültelerinde Eğitim ve Öğretim Planı ile İlgili İlkeler" çerçevesinde bazı meslek dersleri seçmeli ders durumuna düşürülürken; veteriner hekimliği ile doğrudan ilgisi olmayan ve çağdaş veteriner hekimliği eğitim programlarında yer almayan bazı dersler de fakültelerin müfredatlarına

¹⁴ 4936 sayılı Kanun, 13/06/1946 tarih ve 6336 sayılı Resmi Gazete.

¹⁵ 11/04/1975 tarih ve 15205 sayılı Resmi Gazete.

¹⁶ Üniversitenin adı, 20/07/1982 tarihli Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 sayılı KHK ile Uludağ Üniversitesi olarak değiştirilmiştir.

¹⁷ 18/10/1977 tarih ve 030.17 sayılı T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Yazısı.

¹⁸ 2547 sayılı Kanun, 04/11/1981 tarih ve 17506 sayılı Resmi Gazete.

¹⁹ 20/07/1982 tarih ve 17760 sayılı Resmi Gazete.

zorunlu kategoride dâhil edilmiştir. Bu gibi uygulamalar ile veteriner fakültelerinden verilen diplomaların yabancı ülkelerde geçerliliği tartışmalı hale gelmiştir. Veteriner fakültelerinin eğitim-öğretim programlarında yapılacak değişiklikler ve yeni oluşturulacak bilim ve ana bilim dalları konusunda çalışmalar yürütmek üzere 1989 yılında "Üniversitelerarası Kurul Veteriner Bilimleri Eğitim Konseyi" kurulunca; fakültelerden görüş alınarak hazırlanan ders programları Konsey tarafından onaylanarak 1990-1991 eğitim-öğretim yılından itibaren Ankara, Elazığ, İstanbul ve Konya'daki veteriner fakültelerinde daha sonra da diğer veteriner fakültelerinde uygulanmaya başlanmıştır (3, 4, 6, 7). Üniversitelerarası Kurul Veteriner Bilimleri Eğitim Konseyi'nin "veteriner fakültelerine alınacak öğrenci sayısının azaltılması ve yeni veteriner fakültelerinin açılmaması" yönündeki gerekçeli kararına ise uyulmamış, yeni veteriner fakültelerinin açılışına devam edilmiş, 2020 yılına gelindiğinde ülkede mevcut veteriner fakültesi sayısı 28'i aktif olmak üzere (Tablo-1) 32'ye ulaşmıştır (37).

Tablo 1: Mayıs 2020 itibariyle Türkiye’de eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren Veteriner Fakülteleri*

Table 1: As of May 2020 Veterinary Faculties providing education in Turkey

Sayı	Veteriner Fakültesi (VF)	Kuruluş yılı	Faaliyete geçiş yılı
1	Ankara Üniversitesi VF	1842	1842
2	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa VF	1964	1972
3	Fırat Üniversitesi VF	1970	1970
4	Uludağ Üniversitesi VF	1978	1978
5	Selçuk Üniversitesi VF	1982	1982
6	Yüzüncü Yıl Üniversitesi VF	1982	1983
7	Kafkas Üniversitesi VF	1982	1985
8	Adnan Menderes Üniversitesi VF	1987	1993
9	Dicle Üniversitesi VF	1992	1993
10	Erciyes Üniversitesi VF	1992	1995
11	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi VF	1992	1996
12	Kırıkkale Üniversitesi VF	1992	1998
13	Mustafa Kemal Üniversitesi VF	1992	1999
14	Harran Üniversitesi VF	1995	1995
15	Afyon Kocatepe Üniversitesi VF	1995	1997
16	Ondokuz Mayıs Üniversitesi VF	1995	2003
17	Atatürk Üniversitesi VF	1997	2000
18	Balıkesir Üniversitesi VF	2008	2011
19	Cumhuriyet Üniversitesi VF	2010	2011
20	Çukurova Üniversitesi Ceyhan VF	2012	2012
21	Bingöl Üniversitesi VF	2012	2013
22	Aksaray Üniversitesi VF	2012	2014
23	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi VF	2012	2014
24	Siirt Üniversitesi VF	2013	2014
25	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Milas VF	2015	2018
26	Kastamonu Üniversitesi VF	2016	2018
27	Bozok Üniversitesi VF	2017	2019
28	Dokuz Eylül Üniversitesi VF	2018	2019

* Tablo, veteriner fakülteleri dekanlıkları ile yapılan yazışmalardan ve Yerlikaya'nın ders notlarından (37) elde edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Kuruluş kararı çıkan ancak faaliyete henüz geçmeyen veteriner fakülteleri (Hitit Üniversitesi Çorum VF, Marmara Üniversitesi VF, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi VF, Necmettin Erbakan Üniversitesi VF) ile YÖK onayı bekleyenler (Giresun Üniversitesi Şebinkarahisar VF, Muş Alparslan Üniversitesi VF) Tabloya dahil edilmemiştir.

Veteriner Fakültelerinin Değerlendirilme Süreçleri:

Türkiye’de veteriner hekimliği eğitim-öğretimi yürüten veteriner fakültelerinin alt yapı, insan gücü ve eğitim-öğretimin niteliği bakımından değerlendirilme süreçleri, uluslararası düzeyde Avrupa Veteriner Hekimliği Eğitim Kurumları Birliği (European Association of Establishments for Veterinary Education - EAEVE) ve ulusal düzeyde de Yükseköğretim Kalite Kurulu’nun Kalite Değerlendirme Tescil Belgesi’ne sahip olan Veteriner Hekimliği Eğitimi Kurumları ve Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği - VEDEK tarafından yürütülmektedir (38). Söz konusu değerlendirme süreçlerini başlatmış olan veteriner fakültelerinin mevcut durumları Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere 2020 yılı Mayıs ayı itibarıyla Türkiye’de eğitim-öğretim etkinliklerini sürdüren 28 veteriner fakültesinden 15’i (7’si hem ulusal hem de uluslararası, 2’si yalnızca ulusal, 6’sı yalnızca uluslararası) değerlendirme sistemlerine dâhil olmuş; 5 veteriner fakültesi ulusal akreditasyon sürecini tamamlamış (tam akredite); altı veteriner fakültesi de şartlı olarak akredite edilmiştir. Bu 15 veteriner fakültesi arasında Avrupa Birliği standartlarını tam anlamıyla karşılayan akredite bir veteriner fakültesi bulunmamaktadır. Uluslararası değerlendirme sisteminin ilk basamağını geçen 6 fakülteden 4’ü ise “*approval*” statüsünü korumaktadır.

Tablo 2: Ulusal ve uluslararası akreditasyon süreçlerine dâhil olan veteriner fakülteleri (Mayıs 2020)*

Table 2: Veterinary faculties involved in national and international accreditation processes (May, 2020)

Sayı	Veteriner Fakültesi (VF)	Akreditasyon süreci	
		Ulusal akreditasyon	Uluslararası akreditasyon
1	Ankara Üniversitesi VF	Tam akredite	Approval
2	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa VF	Tam akredite	Approval
3	Fırat Üniversitesi Veteriner VF	Şartlı akredite	Non-Accreditation
4	Uludağ Üniversitesi VF	Tam akredite	Approval
5	Selçuk Üniversitesi VF	Tam akredite	Non-Accreditation
6	Yüzüncü Yıl Üniversitesi VF ^a		Not-visited ^c
7	Kafkas Üniversitesi VF ^a		Non-approval
8	Adnan Menderes Üniversitesi VF	Tam akredite	Approval
9	Erciyes Üniversitesi VF ^a		Non-Accreditation
10	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi VF	Şartlı akredite	Non-Accreditation
11	Kırıkkale Üniversitesi VF ^b	Şartlı akredite	
12	Harran Üniversitesi VF ^a		Not-visited ^c
13	Afyon Kocatepe Üniversitesi VF ^a		Non-approval
14	Ondokuz Mayıs Üniversitesi VF ^b	Şartlı akredite	
15	Atatürk Üniversitesi VF ^a		Not-visited ^c

* Tablo, veteriner fakülteleri dekanlıkları ile yapılan yazışmalardan, EAEVE web sayfasından ulaşılan raporlardan ve Yerlikaya’nın komuyla ilgili bir sunumundan (36) elde edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

^a Veteriner Fakültesinin ulusal akreditasyon süreciyle ilgili herhangi bir başvurusu olmamıştır.

^b Veteriner Fakültesinin uluslararası akreditasyon süreciyle ilgili herhangi bir başvurusu olmamıştır.

^c Veteriner Fakültesi, uluslararası akreditasyon süreci için aday fakülte statüsündedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Şimşek ve Mercanoğlu’nun (2018) “Cumhuriyet’in kırdan başlayan kalkınma vizyonuna sahip planlı bir eğitim hamlesinin en etkin özneleri” olarak işaret ettikleri Köy Enstitüleri; PUKÖ Döngüsünün ilk üç basamağı ile birebir uyumlu bir eğitim modeli olarak dikkat çekmektedir. Döngünün ilk ve en kritik adımı olan planlama aşaması (33) Köy Enstitüleri bağlamında ele alındığında, dünya için yeni bir eğitim anlayışının formüle edildiği görülmelidir. Bu formülde, Enstitülerin hangi bölgede kurulacaklarına, etki alanlarına, öğrenci alınacak illere, kurulacakları bölgenin nüfusuna, kuruluş ve diğer masraflarının bütçelerine bütünsel olarak yer verilmiştir (2). Bu öngöründe, ülkenin içinde bulunduğu koşulların etraflıca analiz edilmesinin (30) ve “pilot çalışma” niteliğindeki Köy Eğitim Kurulları ile Köy Öğretmen Okullarının (23, 30) deneyimlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak, ülkesel ve bölgesel planlamadan sorumlu bir kuruluşun olmadığı bir dönemde, Köy Enstitüleri projesinin gerçekleştirilmesindeki başarıyı, planlama aşamasındaki dikkatli durum analizi ve öncü öğretim kurumları ile açıklamaya çalışmak eksik olacaktır. Bu adımda, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç’un ortak emeğini de görmek gerekir. Eğitim kurslarının, köy öğretmen okullarının ve Köy Enstitülerinin tasarımcısı Tonguç’un -biyografisinden (34) de çıkarılabileceği üzere- hem dünya pedagoji literatürüne hem de çağın düşünce akımlarına hâkim olması ve Atatürk’ü çok iyi anlaması, Köy Enstitüleri tasarısını kendi partisi içinde ve Türkiye Büyük Millet Meclis’inde savunarak gerçekleşmesini sağlayan dönemin eğitimden sorumlu Bakanı Hasan Ali Yücel’in reformist kişiliği (15) ve bu iki ismi buluşturan Atatürk dönemi eğitim politikalarının cumhuriyetçi karakteri (31) Köy Enstitüsü projesinin temel dinamiklerini oluşturmuş olmalıdır.

Türkiye’de veteriner hekimliği eğitim-öğretimi PUKÖ Döngüsü ekseninde incelendiğinde; planlama aşamasının, Köy Enstitülerinin planlama aşamasından oldukça farklı olduğu görülmektedir. Tablo 1’e bakılacak olursa, veteriner fakültelerinden 18’inin (Firat, İstanbul Cerrahpaşa, Uludağ, Selçuk, Yüzüncü Yıl, Kafkas, Adnan Menderes, Dicle, Erciyes, Mehmet Akif Ersoy, Kırıkkale, Mustafa Kemal, Harran, Afyon Kocatepe, Ondokuz Mayıs, Atatürk, Balıkesir ve Cumhuriyet Üniversiteleri Veteriner Fakülteleri) devletin sosyo-ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarına yönelik kalkınma planları ve yıllık planlar yapmakla görevlendirilen DPT’nin²⁰ işlevsel olduğu yıllarda (1960-2011) kurulduğu görülecektir. Buna rağmen gerek bu fakülteler ve gerekse 2011 yılından sonra açılanlar ortak ve tek bir planın ürünleri değildir. Başka bir deyişle, veteriner fakültelerinin hangi bölgede kurulacaklarına, etki alanlarına, öğrenci alınacak illere, kurulacakları bölgenin nüfusuna ve hayvan varlığına, kuruluş ve diğer masraflarının bütçelerine dair bütünsel ve detaylı bir planlama yapılmamıştır. Yine de Elazığ, İstanbul ve Bursa’daki veteriner fakültelerinin, AÜ Veteriner Fakültesi, TVHB Merkez Konseyi, Tarım Bakanlığı, DPT ve ilgili komisyonların çalışmaları (3, 4, 6, 7) sonucunda kurulmaları önemlidir. Bu fakülteler, ülke ihtiyaçları gözetilerek faaliyete geçirilmişlerdir. Diğer fakülteler için böyle bir süreç işletilmemiş; dahası da özellikle 1990’lı yıllardan itibaren kurulan veteriner fakültelerinin kuruluş ve açılışları, mevcut veteriner fakültelerinin ve meslek örgütlerinin itirazlarına (3) rağmen gerçekleştirilmiştir. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi’nin dışında, yalnızca beş veteriner fakültesinin kuruldukları yıl faaliyete geçirilebilmesinin (Tablo 1) ve birçok fakültenin eğitim-öğretime başlarken altyapı ve insan gücü bakımından yetersizliklerinin ilgili rapor ve değerlendirme süreçlerine (3, 4, 6, 7, 38) konu olmasının nedenleri etraflıca irdelenmelidir.

Köy Enstitülerinin planlama aşamasında saptanan ve makalede maddeler halinde sunulan amaç ve hedeflerin uygulamalarla genel olarak örtüştüğü yapılan eşleştirmede görülmektedir. Enstitülerin uygulama çıktıları (18, 23, 30) da bu eşleştirmenin doğruluğunu göstermektedir. Bu durum dikkate alınarak planlamanın gerçekçi bir biçimde kurgulandığı ve uygulamalarda da planlanan hedeflere sadık kalındığı ileri sürülebilir. Enstitülerden mezun olan öğretmen sayısında -Tonguç’un İlköğretim Genel Müdürü olduktan sonra yoğun araştırmalar yaparak hazırladığı- 20 yıl hedefine ulaşamamasını (30) ise kurumların varlıklarını öngörülen hedefi gerçekleştirecek kadar sürdürememiş olmaları ile ilişkilendirerek açıklamak mümkündür. Buna rağmen kayda değer sayıda mezun verildiği (30) göz ardı edilmemelidir. Daha önce de değinildiği üzere, veteriner fakülteleri için benzer bir planlamanın kurgulanmamış olması nedeniyle uygulama çıktıları kontrol edilememekte ve fakülteler PUKÖ Döngüsü merkezinde incelenememektedir. Bununla birlikte Türkiye’deki veteriner fakültelerini alt yapı, insan gücü ve eğitim öğretimin niteliği bakımından değerlendiren ulusal ve uluslararası düzeyde iki sistem mevcuttur (36, 37, 38, 39). Bu sistemlere, eğitim-öğretim etkinliklerini sürdüren 28 veteriner fakültesinden yalnızca 15’inin dâhil olmasını (Tablo 2), fakültelerin tercihleri ile açıklamak yerine; yeterlilikleri ile irdelemenin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Ülkedeki veteriner hekimliği eğitim-öğretiminin yapısının ve işleyişinin, EAEVE’nin seçili parametreleri çerçevesinde değerlendirildiği bir doktora tezinde (38), araştırmaya konu olan fakültelerin, bazı parametreler (öğretim süreleri, müfredatları ve teorik derslerin pratik derslere oranları) açısından 2005/36 sayılı Avrupa Birliği Direktifi²¹ ile genel olarak uyumlu olduğu ortaya konmuş (36); birçok veride ise tutarsızlıklara ve eksiklere dikkat çekilmiştir (38, 39). Türkiye’deki veteriner fakültelerinin yeterlikleri üzerine gölge düşüren bu tablo yukarıdaki yaklaşımı ise desteklemektedir.

Köy Enstitülerinin bir diğer önemli özelliği de projenin özgünlüğüdür. Atatürk dönemi eğitim politikasının cumhuriyetçi karakterine (31) uygun olan bu model diğer ülkelerden alınmamış; ülkenin içinde bulunduğu koşullar ve gereksinimler dikkate alınarak geliştirilmiştir (18, 22, 23, 30). Yaşayarak ve uygulayarak öğrenme, hiçlikten üretme, demokratik katılım, eşitlik, herkesi başarılı kılma, çok yönlülük, karma eğitim, yıl boyu eğitim, kendi kendine eğitim, eleştiri ve özeleştirme kültürü, öğrenci, öğretmen, müdür ve diğer çalışanlar arası etkileşim, köylü ile işbirliği, üretim ve etkinliklerde birliktelik, kültür sanat etkinlikleri ile sosyo-kültürel düzeyde çağdaşlaşma, deneyim aktarımı ile

²⁰ 30 Eylül 1960 tarihinde kabul edilen 91 sayılı Kanun (05/10/1960 tarih ve 10621 sayılı Resmi Gazete) ile kurulan DPT, 1960-2011 yılları arasında faaliyet göstermiş; 2011 yılında lağvedilerek yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur (641 sayılı KHK, 08/06/2011 tarih ve 27958 sayılı Mükerrer).

²¹ Bu Direktif (Official Journal of the European Union - 30/09/2005), 2013/55 sayılı Avrupa Birliği Direktifi (Official Journal of the European Union 28/12/2013) ile güncellenmiştir.

sürdürülebilirlik vb. (23, 30) projenin özgün nitelikleri olarak öne çıkmaktadır. UNESCO'nun "bütün gelişmekte olan ülkelere örnek olacak bir eğitim sistemi" olarak işaret ettiği Köy Enstitüleri; söz konusu eğitim ve işleyiş ilkeleri ile eğitim bilimci John Dewey'den tarihçi Arnold Toynbee'ye kadar pek çok yabancı uzman tarafından mercek altına alınmış ve örnek gösterilmiş (30); 1960 yılında Amerikalı Araştırmacı Kirby tarafından Columbia Üniversitesi'ne doktora tezi olarak sunulmuştur (23). Veteriner Fakülteleri bu açıdan incelendiğinde, Türkiye'de veteriner hekimliği eğitim-öğretiminin kurulması ve kurumsallaşması sürecinde Avrupa ile özellikle de Almanya ile sağlanan işbirliğinin; etkisi uzun yıllar süren güçlü bir Alman ekolünün izlenmesine (5, 12, 38) yol açtığı görülmektedir. Bugün gelinen noktada ise akreditasyonun bir gereği olarak Avrupa'ya uyum sağlanmaya çalışılmaktadır (37, 39). Bu durumun, veteriner hekimliği eğitim-öğretimini özgünlükten uzaklaştırdığı her ne kadar öngörülebilirse de bu kanıyı doğrulayacak somut bir veri bulunamamıştır. Bununla birlikte, Türkiye'deki veteriner fakültelerinin eğitim ve işleyiş ilkelerini özgün bulan ya da Batı ülkelerine örnek gösteren bir uzmana ya da yayına da ulaşamamıştır.

Köy Enstitüleri Projesi, PUKÖ Döngüsüne göre planlanabilseydi; planlama adımında öngörülen hedeflerin uygulamaya aktarımının değerlendirilmesi ve uygulama çıktılarının kontrolünden sonra -çevrimin başarısı kabul edilerek- sistemin standardize edilmesi beklenebilirdi. Ancak Köy Enstitüleri için işler böyle gelişmemiş ve projenin kalıcı hale getirilmesi yerine sonlandırılması tercih edilmiştir. Enstitüleri karalayarak bu sonu haklı göstermeye çalışan yaklaşımlar, somut ve bilimsel olmaktan öte politik yorumlara dayandırıldığı için bu makalenin kapsamı dışında bırakılmıştır. Projenin başarısı, amaçlanan hedeflere ulaşılması ile gerekçelendirilmiş ve bu alçak gönüllü yaklaşımın çok daha fazlası olarak "kırsal eğitimde zaman ötesi bir deneyim" olan Köy Enstitüleri projesinden esinlenerek veteriner fakültelerine ilişkin uygulamaların aslında nasıl olması gerektiğine dair aşağıdaki çıkarım yapılmıştır:

Veteriner fakültelerinin kurulmalarından önce öngörülmesi, gerçekçi, detaylı ve uzun vadeli bir planlama yapılmalıdır. Bu planlama, ülkesel ve bölgesel bazlı olmalı ve fakültelerin hangi bölgelerde kurulacağına, etki alanlarına, öğrenci alınacak illere, kurulacakları bölgelerin nüfusuna, hayvan varlığına ve sosyo-ekonomik yapısına, kurumların kuruluş ve diğer masraflarının bütçelerine ilişkin detaylı bir durum analizine dayandırılmalıdır. Planlamanın karar mekanizmalarında, konunun uzmanı kişi ve kurumların yer ve sorumluluk almalarına dikkat edilmelidir. Planlama, Türkiye'nin sosyo-ekonomik gereksinimlerine uygun bir biçimde kurgulanmalı, özgün olmalıdır. Fakültelerin eğitim ve işleyiş ilkeleri, çağdaş bir yaklaşımla ve ayrıntılı olarak belirlenmelidir. Uygulama aşamasının yöntemleri önceden saptanmalı ve planlamada yer verilen amaç ve hedeflere sadık kalınmalıdır. Uygulama çıktıları kontrol edilmeli, fakültelerin denetim, izleme ve sürdürülebilirlik süreçleri objektif olarak işletilmelidir. Fakültelerin, bölge hayvancılığının yanı sıra, çevrenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasında da öncü kurumlar olmasına fırsat verilmelidir. Son aşamada, kurumlar için amaçlanan hedeflerde sapmalar varsa nedenleri araştırılarak giderilmelidir.

Kaynaklar

1. Altınsoy S (2011): *Yeni devlet üniversitelerinin gelişimi: Sorunlar ve politika önerileri*. J Higher Edu Sci, **1(2)**, 98-104.
2. Altunya N (2009): *Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış*. KAVEG, İstanbul.
3. Anonim (1998): *1. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Sonuç Raporları*. Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara.
4. Anonim (2002): *2. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Sonuç Raporları*. Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara.
5. Anonim (2006): *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesinin Tarihsel Gelişimi, Veteriner Fakültesi 60. Yıl Tarihçesi*, Ankara.
6. Anonim (2010): *3. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Sonuç Raporları*. Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara.
7. Anonim (2018): *4. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Sonuç Raporları*. Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Antalya.
8. Arayıcı A (1999): *Village Institutes in Turkey*. Prospects, **XXIX(2)**, 267- 280.
9. Armutak A (2002): *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin kuruluşu ve ilk on yıllık (1972-1982) gelişimi*. İstanbul univ. vet. fak. derg, **28(2)**, 429-445.
10. Aydoğan M (1997): *İsmail Hakkı Tonguç: Kitaplaşmamış Yazıları 1. Cilt*. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı (KEÇEV) Yayınları, Ankara.

- 11. Başağaç RT** (2001): *Türkiye’de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- 12. Başağaç Gül RT** (2015): *Veteriner Hekimliği Alanında Türk-Alman İlişkileri*. 101-112. In: S Baskan, D Zengin (Ed), Ankara Üniversitesi’nin Kuruluş Yıllarındaki Yabancı Bilim İnsanları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- 13. Başağaç Gül RT** (2016): *Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesine Alman Bilim İnsanlarının Katkıları*. 269-296. In: K Karakütük (Ed), İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi (1933-1970), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- 14. Bilir M** (2003): *Köy Enstitüleri sisteminde toplum kalkınması süreci*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, **10**, 1-14.
- 15. Çıkar M** (1997): *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- 16. Ergüder Ü, Şahin M, Terzioğlu T, Vardar Ö** (2006): *Neden Yeni Bir Yükseköğretim Vizyonu*. İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.
- 17. Erk N, Dinçer F** (1970): *Türkiye’de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- 18. Gedikoğlu Ş** (1971): *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*. İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara.
- 19. Gencil U** (2001): *Yükseköğretim hizmetlerinde toplam kalite yönetimi ve akreditasyon*. DEÜ SBE Dergisi, **3(3)**, 164-213.
- 20. İmai M** (1999): *Kaizen: Japonya’nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı*. KalDer Yayınları, İstanbul.
- 21. Kalyoncuoğlu Z** (2010): *Köy Enstitüleri’nde Hasan Ali Yücel’in yeri*. Folklor/Edebiyat, **16(64)**, 237-244.
- 22. Kartal S** (2008): *Toplum kalkınmasında farklı bir eğitim kurumu: Köy Enstitüleri*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, **4(1)**, 23-36.
- 23. Kirby F** (2018): *Türkiye’de Köy Enstitüleri* (Çev: N Berkes), Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- 24. Kurtuluş E** (2010): *TBMM’deki Yansımalarına Göre Köy Enstitüleri*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- 25. Ögel ZB, Dursunkaya Z** (2001): *Eğitimde kalite yönetimine bir örnek: ABET 2000 akreditasyon süreci*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, **20**, 206-214.
- 26. Ökçün AG** (1971): *Türkiye İktisat Kongresi 1923 - İzmir Haberler – Belgeler – Yorumlar*. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.
- 27. Özevren M** (1997): *Toplam Kalite Yönetimi – Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- 28. Paşaoğlu P** (2011): *Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- 29. Salt Ş** (1997): *Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesinin Tarihi Üzerine Araştırmalar*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- 30. Şimşek G, Mercanoğlu C** (2018): *Bir “planlama örneği” olarak Köy Enstitüleri deneyimi*. Planlama, **28(3)**, 261-281.
- 31. Tak İ** (2007): *Atatürk dönemi eğitim politikasının cumhuriyetçi karakteri*. SBAD, **1**, 120-135.
- 32. T.C. Maarif Vekilliği** (1939): *Birinci Maarif Şûrası Çalışma Programı Konuşmalar Lahikalar*. Maarif Vekilliği, Ankara.
- 33. Vardar Y** (2012): *Kobiler İçin Problem Çözme Teknikleri*. Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Ankara.
- 34. Yağcı Ö** (2019): *Büyük Oğul Efsanesi*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- 35. Yerlikaya H** (1982): *Elazığ Veteriner Fakültesi’nin Kuruluşu On Yıllık Gelişimi ve Türk Veteriner Hekimlik Öğretimindeki Yeri*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Elazığ.
- 36. Yerlikaya N** (2019): *Türkiye’de veteriner hekimliği öğretiminde ulusal ve uluslararası akreditasyon kuruluşları, standartları ve değerlendirme süreçleri*. 110-124. In: I Uluslararası SABAK Kongre Kitabı, Ankara.
- 37. Yerlikaya N** (2020): *Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Ders Notları*. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Ankara.
- 38. Yerlikaya N** (2015): *Avrupa Birliği Standartları Çerçevesinde Türkiye’de Veteriner Hekimliği Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

39. Yerlikaya N, Başağaç Gül RT (2018): *A study on veterinary training in Turkey within the context of European Union standards.* Ankara Üniv. Vet. Fak. Derg, **65(1)**, 29-37.